

Rembétiko i llengua: la consciència de l'argot

Rembetiko and language: the awareness of slang

Rubén J. Montañés

Universitat Jaume I

Article rebut: 15 de gener del 2021

Sol·licitud de revisió: 1 de febrer del 2021

Article acceptat: 1 d'abril del 2021

Montañés, Rubén J. 2021. *Rembétiko* i llengua: la consciència de l'argot. *Aérides* 2, pàgs. 9-21

Resum: en el període que va des de la Gran Catàstrofe d'Àsia Menor i l'ocupació nazi durant la 1a Guerra Mundial, es configura el gènere musical anomenat *rembétiko*, una manifestació en principi de la cultura suburbana que progressivament perdrà els seus trets més marginals. Una característica del *rembétiko* és la utilització en les lletres de les seves cançons de molts termes d'argot, o que passaven per ser-ho. A través de la cançó de 1932 «Το λεξικό του μάγκα», «El lèxic del pinxo», s'analitzen alguns d'aquests termes i es reflexiona sobre el concepte i límits de l'argot.

Paraules clau: *rembétiko*, cançons, llengua neogrega, argot.

Abstract: in the period since the Great Catastrophe of Asia Minor until the Nazi occupation during World War I, the musical genre called *rembetiko* gets configured: a manifestation at first of suburban culture that will gradually lose its most marginal features. Characteristic of the *rembétiko* is the use in the lyrics of its songs of many slang words, or that were supposed to be slang ones. Through the 1932 song «Το λεξικό του μάγκα», «The lexicon of the scumbag», some of these words are analyzed and the concept and limits of slang are reflected..

Keywords: *rembetiko*, songs, Modern Greek language, slang.

Qualsevol acostament que es vulgui fer al *rembétiko*, des de qualsevol punt de vista, troba en primer lloc el problema del concepte i límits del gènere, caracteritzats per una imprecisió substancial. Tanmateix, sembla fora de tot dubte que cal distingir-hi un primer període, més o menys des de 1925 fins la 2a Guerra Mundial i l'ocupació nazi, en què el tret dominant, definit sobretot pels temes, és la marginalitat; i el punt d'inflexió d'aquest període seria 1936, any de la instauració de la dictadura de Ioannis Metaxàs, a causa de la qual la marginalitat esdevingué il·legalitat.

A aquest primer període pertanyen les cançons que parlen de l'haixix i les drogues en general, de la presó, de punyalades i de crims sovint passionals i sempre apassionats; cançons que recullen el parlar dels compositors i, alhora, del públic que les sent i entre el qual es difon. És raonable entendre que el públic s'eixampla contínuament i aviat ultrapassa els sectors més immersos en l'esmentada marginalitat; des del punt de vista de la llengua, aviat es fa evident que en aquests sectors s'empra un argot. Aquest argot està

present a les cançons en diversa mesura, en la majoria la proporció és molt baixa; però la consciència d'aquesta coexistència de registres hi comporta les reflexions. La primera – en realitat l'única possible – és sobre els significats dels mots de l'argot.

D'això tracta la cançó que avui ens ocupa, precisament, començant pel significatiu títol «Το λεξικό του μάγκα», que podríem traduir per «El lèxic del pinxo». No pareixen existir divergències sobre el seu primer intèrpret ni sobre la seva datació, Petros Kiriakós (1899-1984) i 1932, però sí sobre l'autoria de la lletra: alguns l'atribueixen també a Kiriakós, d'altres l'adjudiquen a Panagiotis Màthesis... però la informació sobre aquest és pràcticament inexistent, tret que havia escrit cançons per a Iannis Papaioannu, Markos Vamvakaris i Vassilis Tsitsanis, abans de marxar a Amèrica.¹

- Κεσάτια μωρέ βλάμη κι άμα δεν έχει δουλειά, δεν έχει αλισβερίσι.
- Τι θα πει αλισβερίσι;
- Καλαμπαλίκι μωρ αδερφέ.
- Μας φώτισες!
- Ε, άμα δεν αντίζεσαι τα σέα και τα μέα, γίνου λαγός και πούλευε.
- Μα τι γλώσσα είναι αυτή;
- Αυτή αδερφέ μου είναι το ησπεράλντο, το λεξικό του μάγκα. Κι από ενθάδε κι εμπρός όλη η Ελλάδα θα ξηγιέται μ αυτό το βιολί. Και τώρα δώσε βάση για να φωτιστείς, να μη μείνεις στραβός:

Τις κυράδες λέω γοργόνες, και τους φίλους νταβατζήδες
 Τα κορίτσα λέω τρυγόνες, τα μαστούρια τσαμπουκαλήδες
 Το μηδέν το λέω τρίχες και το δάνειο λέω τράκα
 Το εννόησες, λέω, μπήκες και τους τικιτάνγκ Μαρίκες
 Ξέρω κι άλλα, αλλά στρι και κόβω ρόδα και σας κάνω τη κορούδα.

Σπλάχνο λέω τη γκόμενά μου και τη μάνα μου γριά μου
 Το παρλάν λέω ομιλώντα, το παλτό Επαμεινώντα
 Λέω τον πλούτο μπερεκέτι και την πιάτσα λέω κουρμπέτι
 Το απών το λέω ερήμη, τ ακακαϊδι καρντερίμι
 Ξέρω κι άλλα αλλά δεν τα σκάω μύτη και πουλεύω σαν σπουργίτι.

Τον καπνό τον λέω ντουμάνι, τον γιατρό τον λέω αλμπάνη
 Την κουβέντα λέω λίμα, τη στενή την λέω τμήμα
 Το σιλάνς το λέω μόκο, τα ψιλά τα λέω μπαγιόκο
 Τον καθρέφτη μπανιστήρι, το συνωστισμό κολλητήρι
 Ξέρω κι άλλα από τέτοια φίνα, μάτσα και σας κάνω την μπεκάτσα.

Τα μεράκια λέω νταλκάδες, τους κουτούς τους λέω χαλβάδες
 Το θυμό τσαμπουκαλίκι, την αναποδιά μανίκι
 Τη γιορτή καλαμπαλίκι, το κουράγιο ζοριλίκι

¹ Cf. <https://aimonas.gr/συγγραφείς-ειρήνη-μάθεση-τερζάκη>, i en referència a l'escriptora Irini Mathesi-Terzaki, diu: «Ο πατέρας της Παναγιώτης Μάθεσης ήταν μερακλής και στιχοουργός έχοντας γράψει τραγούδια για τον Γιάννη Παπαϊωάννου, το Μάρκο Βαμβακάρη και το Βασίλη Τσιτσάνη πριν φύγει για την Αμερική. Ένα πολύ γνωστό τραγούδι του Παναγιώτη Μάθεση είναι το “Μάρω, Μαίρη, Μαρία, Μαρικάκι μου”, τραγουδισμένο από τον Παπαϊωάννου. Tanmateix, la coneguda base de dades stixoi.info atribueix lletra i música d'aquesta cançó a Iannis Vel-las i Evànguelos Plomaritis, respectivament, i entre els lletristes no recull cap Panagiotis Màthesis. En aquest punt se'n perd la petja...

Το μαχαίρι λέω λάζο και το τρώω μπουζουριάζω
 Τώρα πάω μονάχα σκάβω κερκινάδες κι απολάω σαπουνάδες
 Τώρα πάω μονάχα σκάβω πατινάδα κι απολάω σαπουνάδα.

Το ψωμί το λέω μπανιόκα και τη φτώχεια λέω μουρμούρα
 Την αλληθωρη σορόκα και τη μπάζα λωβητούρα
 Τους αθλητάς λέω μπεμπέδες, τους προσκόπους πιτσιρίκια
 Τους δαντήδες κουραμπιέδες και τα γλέντια μερακλίκια
 Τώρα στρίβω και τραβάω στη γειτονιά μου, να μην έβρω τον μπελά μου.

Com es pot veure, el títol és absolutament coherent amb la lletra de la cançó: essencialment es tracta d'un lèxic, és a dir, un seguit d'equivalències entre allò que – arriscant-nos – en podem dir «termes habituals», perquè mal podem parlar d'estàndard en aquesta època, i l'argot utilitzat per la marginalitat. Aquest vocabulari és presentat amb total deliberació, com ho mostra el diàleg que introdueix la cançó pròpiament dita, la traducció del qual és la següent:

- Κεσάτια μωρέ βλάμη κι άμα δεν έχει δουλειά, δεν έχει αλισβερίσι.
- Τι θα πει αλισβερίσι;
- Καλαμπαλίκι μωρ αδερφέ.
- Μας φώτισες!
- Ε, άμα δεν αντίζεσαι τα σέα και τα μέα, γίνου λαγός και πούλευε.
- Μα τι γλώσσα είναι αυτή;
- Αυτή αδερφέ μου είναι το ησπεράλντο, το λεξικό του μάγκα. Κι από ενθάδε κι εμπρός όλη η Ελλάδα θα ξηγιέται μ αυτό το βιολί. Και τώρα δώσε βάση για να φωτιστείς, να μη μείνεις στραβός:

- **Calma**, compare, i si no hi ha feina, no hi ha **negoci**.
- Què vol dir **negoci**?
- **Tráfec**, germà.
- Ens has il·luminat!
- Ep, **si no pilles el teu i el d'un altre**, fes-te llebre i **toca el dos**.
- Però quina llengua és aquesta?
- Això, germà, és l'*esperaldo*, el lèxic del pinxo. I d'ara endavant Grècia sencera s'explicarà amb aquesta murga. I ara prepara't a il·lustrar-te, no et quedis tort [...]

Ja en aquesta mena d'introducció queda clar que «el lèxic del pinxo» – anomenat jocosament *esperaldo* – resulta incompreensible per a un parlant que no el conegui. Els mots i expressions «no reconeguts», tal com apareixen, en forma de taula són els següents:²

² Com a diccionari de referència s'ha pres el *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής (Diccionari de la Llengua Comuna Neogrega)*, de l'Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ιδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη) (Institut d'Estudis Neogrecs [Fundació Manolis Triandafilídis]), tot entenent que es tracta del més semblant al *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans*. Quan recollim alguna definició, si no indiquem el contrari, és la d'aquest diccionari, íntegrament o en extracte; quan és textual, apareix entre cometes altes simples. En fem servir l'abreviatura *AKN*.

MOT GREC	ORIGEN I SIGNIFICAT
κεσάτια (το κεσάτι)	< turc <i>kesat</i> < àrab <i>كاسك kasād</i> 'inactivitat'. És dubtosa la seva consideració com a mot d'argot; apareix documentat a <i>H σταχομαζώχτρα</i> (L'espigoladora) de Papdiamandis, i es troba al <i>ΛKN</i> .
αλισβερίσι (το)	< turc <i>alısveri</i> . Per la pregunta que fa l'interlocutor, és clar que aquí es tracta d'argot, però el fet és que no és inusual en grec actual i es troba al <i>ΛKN</i> .
καλαμπαλίκι (το)	< turc <i>kalabalık</i> < àrab <i>بَلْغَة galaba</i> 'tràfec'. De nou per la reacció de l'interlocutor hem d'entendre que és argot, però es troba al <i>ΛKN</i> .
αντίζεσαι (*αντίζομαι)	Ètim desconegut. Apareix al <i>LSJ</i> : Ion. for <i>ἀνθίζομαι</i> . Aquest (<i>LSJ</i> , <i>DGE</i>) ³ pot significar «collir flors», que s'adequaria al sentit «pillar», però no es pot confirmar.
τα σέα και τα μέα	< llatí <i>suus, meus</i> (amb reserves). Es troba al <i>ΛKN</i> , però només en aquesta mateixa expressió, de la qual no dona significat; només dona el de l'ètim.
πούλευε (πουλεύω)	Derivat postnominal de <i>πούλος, πουλί</i> 'ocell' < llatí <i>pullus</i> . Ací en el sentit de «fes-te ocell», és a dir, «vola».

Tot seguit comença l'exposició pròpiament dita del «lèxic del pinxo», en la forma explícita i reiterada «d'x, en dic y», en cinc estrofes, cadascuna de les quals queda closa per un vers o dos que no segueixen l'esmentat esquema però també contenen expressions d'argot. Expressades en forma de taules, queden així:

1a ESTROFA	
TERME HABITUAL	TERME D'ARGOT
κυράδες η κυρά 'mestressa, senyora de la casa, dona casada' (< gr. med. <i>κυριά</i> < gr. ant. <i>κυρία</i>).	γοργόνες η γοργόνα 'ésser fantàstic marí, amb mig cos superior de dona i inferior de peix; mascaró de proa, que sol representar una figura femenina; dona d'excepcional bellesa' (< gr. ant. <i>ή Γοργών</i> , forma menys freqüent que <i>Γοργώ</i> , però ja documentada a Hesíode, <i>Escut</i> 230).
φίλους ο φίλος 'amic' (< gr. ant. <i>φίλος</i>).	νταβατζήδες ο νταβατζής 'proxeneta' (< turc <i>davacı</i> 'defensor' < turc <i>dava</i> 'plet, procés').
κορίτσα το κορίτσι (< med. <i>κορίτσι[v]</i> < ant. <i>κόρη</i>): nena, noia.	τρυγόνες (η τρυγόνα < ant. <i>τρυγών</i>). <i>ΛKN</i> : tòrtora, <i>Streptopelia turtur</i> L.; manera d'referir-se a una dona.
μαστούρια το μαστούρι (< η μαστούρα < àrab <i>mastur</i> 'ocult, amagat'): parestèsia produïda per la ingesta de narcòtics.	τσαμπουκαλήδες ο τσαμπουκαλής (< turc <i>çabukalı</i> , qui es comporta amb τσαμπουκάς < turc <i>çabuka</i> 'condemnat reincident' < <i>sabika</i> 'condemna nova' < àrab <i>قباس s̄abik</i> , idèntic significat). <i>ΛKN</i> : persona cerca-bregues i provocadora.
μηδέν το μηδέν 'zero; manca total, inexistència' (< gr. ant. <i>μηδείς, μηδεμία, μηδέν</i> 'ningú, no-res').	τριχες η τρίχα 'cabell' (< gr. ant. <i>ή θριξ τριχός</i>). Quant a l'equivalència establerta amb <i>μηδέν</i> , <i>LSJ</i> : 'ἄξιον τριχός, i.e. good for nothing, <i>Ar. Ra.</i> 614'.

³ Sigles corresponents, respectivament, a *A Greek-English Lexicon* per Henry George Liddell, Robert Scott, Henry Stuart Jones i Roderick Mckenzie, conegut per *Liddell & Scott*; i al *Diccionario Griego-Español* de l'ILC del CCHS del CSIC.

δάνειο το δάνειο 'préstec' (< gr. ant. το δάνειον)	τράκα η τράκα 'manllevar petites quantitats de diners o elements de poc de valor' (segons el ΔΚΝ, formació regressiva a partir de τρακάρω < it. <i>attracare</i> [cf. cat., esp.] < àrab [a]traqqà, taraqqà, propiament 'pujar', i d'aquí 'portar un vaixell al costat d'un altre vaixell, o a port'). Sembla que τράκα, quant a significat, es correspon amb el català «atracament» o l'espanyol «atraco» 'robatori amb amenaces o violència', però no està massa clar com s'hi arriba; vegeu Corominas (<i>DECast</i> I 323-324).
εννόησες εννοώ 'pensar, considerar, entendre' (< gr. ant. εννοέω).	μπήκες μπαίνω 'posar el peu en, entrar' (gr. med. εμπαινών < gr. ant. έμβαινών, mat. sign.).
τυκιτάνγκ, aparentment onomatopeia, cf. ντίνγκι-ντάνγκα 'so de la campana'. Eufemisme per 'homosexual'.	Μαρίκες η Μαρίκα, hipocorístic de Μαρία, ací menyspreatiu per 'homosexual' (< esp. <i>marica</i> , cf. <i>maricón</i> , etc).
VERS DE CLOENDA	στρι και κόβω ρόδα «pego la volta i toco el dos» στρι, apòcope de στρίβω 'girar, canviar de direcció' (< ant. στρέφω) κόβω ρόδα [μυρωμένα], lit. «tallo roses perfumades», expressió equivalent a «tocar el dos a tota pressa», presumptament a partir d'una cançó de moda a principis del s. XIX (Sarandakos 2018 i 2019).
	σας κάνω τη κορόιδα η κορόιδα aparentemení analògic de το κορόιδο 'babau, ximple' < amb reserves, gr. med. *κουρογίδο < κουρά + γίδι 'cabra tosa', aplicat als soldats novells (Sathas 1873, 40).

2a ESTROFA	
TERME HABITUAL	TERME D'ARGOT
γκόμενα η γκόμενα 'dona amb la qual es tenen relacions amoroses' (< vènet <i>gomena</i> 'maroma' < àrab <i>guml</i> ; o bé feminització de γκόμενος < it. <i>gommeno</i> < fr. <i>gommeux</i> 'jove atractiu').	σπλάχνο το σπλάχνο 'entranya' (< gr. med. σπλάχνον < gr. ant. σπλάγχνον).
μάννα η μάννα 'mare' (< gr. med. μάννα / μάμμα < gr. ant. μάμη).	γριά η γριά 'vella' (< gr. ant. γραιά).
παρλάν [cinema] sonor' (< fr. <i>parlant</i>).	ομιλώντα ο ομιλών -ώντος, participi en llengua purista o antiga, d'[ο]μιλώ 'parlar' (< gr. ant. όμιλέω 'tenir tracte amb'). Cal entendre-hi ομιλών [κινηματογραφός], 'cinema sonor'.
παλτό το παλτό 'abric, sobretot' (< it. <i>paltò</i> < fr. <i>paletot</i> < ang. med. <i>paltok</i>).	Επαμεινώντα ο Επαμεινώντας, nom propi, gr. ant.). Quant a aquest significat, a partir d'un cas particular, Tsiforos 1987 [1960-61], 18).
πλούτο ο πλούτος 'riquesa' (< gr. ant. ό πλοῦτος / τὸ πλοῦτος).	μπερεκέτι το μπερεκέτι 'abundància' (< turc <i>bereket</i> mat. sign. < àrab بركة <i>barakat</i> 'benedicció').

πιάτσα η πιάτσα 'mercat, lloc on es fa habitualment algun tipus de transacció o es lloga algun servei, p. e. taxi' (< ital. <i>piazza</i> < llatí <i>platea</i> 'carrer ample' < gr. ant. πλατύς πλατεΐα πλατύ 'ample').	κουρμπέτι το κουρμπέτι 'espai públic, fora de casa' (< turc <i>gurbet</i> < àrab بـغـرـب <i>gurbat</i> 'lluny de casa, en terra estrangera').
απών απών, -ούσα, -όν 'absent', participi gr. ant. ἄπειμι.	ερήμη ερήμην 'in absentia' (< gr. ant. ἐρήμην [δίκη] 'judici desert', acus. sing. fem. d'ἔρημος -η -ον 'desert').
ακακαΐδι το ακακαΐδι 'asfalt, quitrà, residu', hàrax (possible deformació de το αποκαΐδι 'resta no carbonitzada d'un foc').	καρντερίμι το καρντερίμι, deformació de καλντερίμι 'empedrat' (< turc <i>kaldırım</i> < gr. med. καλοδρόμι < gr. ant. καλός δρόμος 'bon camí').
VERS DE CLOENDA	δεν τα σκάω μύτη «no trec el nas» i. e. «no em deixo veure» σκάω 'rebentar mostrar-se' (< gr. med. σκάζω, *σκάω < gr. ant. σχάζω, σχάω 'badar'). L'expressió es troba al ΔΚΝ, s. v. σκάω.
	πουλεύω σαν σπουργίτι «volo com un teuladí» πουλεύω no es troba al ΔΚΝ, però és immediat suposar-hi el significat 'em faig ocell' (< πουλί 'ocell' + -εύω).

3a ESTROFA

TERME HABITUAL	TERME D'ARGOT
καπνό ο καπνός 'fum' i 'tabac' (< gr. ant. καπνός 'fum').	ντουμάνι το ντουμάνι 'fum espés que produeix ofec' (< turc <i>duman</i> 'calitja, fum').
γιατρό ο γιατρός 'metge' (< gr. med. γιατρός < gr. ant. ιατρός).	αλμπάνη ο αλμπάνης 'ferrador; veterinari oficiós' (< turc <i>nalbant</i> 'ferrador' < pèrsic نـدبـلـعـن <i>nalband</i> < àrab لعن <i>nal</i> 'ferradura' + pèrsic دنـبـبـانـد <i>band</i> 'instal·lador'). A tall de curiositat, cf. esp. <i>albéitar</i> 'veterinari' < àrab hisp. <i>albáytar</i> < àrab clàs. <i>bayṭar</i> o <i>bayṭār</i> < gr. ἰππίατρος.
κουβέντα η κουβέντα 'conversa, xerra' (< gr. med. κομβέντον το, κομβέντος ο 'reunió, aplec' < llatí <i>conventus</i>).	λίμα η λίμα 'llima, gratador; xerrameca' (< it. <i>lima</i> < lat. <i>lima</i>).
στενή η στενή 'presó, calabós' (< στενός -ή -ό 'estret').	τμήμα το τμήμα 'secció, segment, part, districte; unitat policial que s'encarrega d'un districte i el local on rau, comissaria' (< gr. ant. τμήμα, en gr. hel. 'part d'un llibre').
σιλάνς 'Silenci! Mut!' (< fr. <i>silence</i>).	μόκο 'a callar' (< it. <i>moccio</i> 'mut' o <i>moco</i> 'no res', cf. ΕΔΚΝ ⁴ i ΔΚΝ. No es troba als diccionaris italians).

⁴ Ετυμολογικό Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής (Diccionari Etimològic de la Llengua Comuna Neogrega) de Nikólaos Andriotis.

<p>ψιλά τα ψιλά 'xavalla, moneda fraccionària de poc de valor' (neutre plural substantivat de l'adjectiu ψιλός -ή -ό 'fi, prim' (< gr. ant. ψιλός -ή -ό 'nu, pelat').</p>	<p>μπαγιόκο 'moneda de poc de valor' (< it. <i>baiocco</i> o <i>bajocco</i>, moneda emesa pels Estats Pontificis entre el s. XV i 1865). L'ètim és incert; hom ha proposat una moneda d'argent d'època merovingia amb la inscripció «BAIOCAS CIVITAS», és a dir, de Bayeux. En qualsevol cas el mot s'ha conservat en molts dialectes italians com a sinònim de «diners». A destacar que en grec no el recull cap diccionari, però és mot conegut i emprat amb el significat de «diners», especialment «negres» o amb alguna finalitat il·legal (suborn, etc.). No pareix que s'utilitzi ja com a sinònim de ψιλά.</p>
<p>καθρέφτη ο καθρέπτης 'mirall, espill' (< gr. med. καθρέφτης < καθρέπτης < *κάθρεπτον < *κάθροπτον [o > ε per contacte amb ρ]) < gr. hel. κάθοπτρον [per metàtesi de la ρ] < gr. ant. κάτοπτρον).</p>	<p>μπανιστήρι το μπανιστήρι, 'voyeurisme' segons el ΔΚΝ i en el sentit habitual; el de la cançó és avui inusitat (derivat postverbal de μπάνιζω, derivat postnominal de μπάνιο < it. <i>bagno</i> < llatí tard. <i>bannium</i> < llatí <i>balneum</i> < <i>ballineum</i> < gr. ant. βαλανείον). En el sentit de 'voyeurisme' el ΔΚΝ ho explica pels temps en què els homes anaven a veure subrepticiament les dones quan aquestes prenién el bany. No s'acaba d'entendre la sinonímia amb καθρέπτης; potser perquè hom s'hi mira, o perquè aquest es troba a la cambra de bany.</p>
<p>συνωσισμό ο συνωσισμός 'munió, gentada' (formació culta < gr. ant. συνωσιζομαι < συν- + ώσιζομαι, freqüentatiu d'ώθοῦμαι 'empènyer').</p>	<p>κολλητήρι το κολλητήρι 'soldador' (< gr. hel. κολλητήριον 'cola'). La segona accepció que en dona el ΔΚΝ és 'acció de grapejar una dona, en aparença involuntàriament, enmig d'una gentada'. Aquí es dona directament com a sinònim de gentada.</p>
<p>VERS DE CLOENDA</p>	<p>από τέτοια φίνα, μάτσα «de tals finors, a grapats» φίνος -α -ο 'fi, refinat' (< it. <i>fino</i>) το μάτσο 'pila, munt' (< it. <i>mazzo</i>). Tots dos mots es troben al ΔΚΝ.</p>
	<p>σας κάνω την μπεκάτσα, l'expressió sembla hàpax; hom l'ha interpretat com 'em faig l'espavilat'; per les connotacions que té l'au d'esveltesa i bona aparença, també podria interpretar-se com 'quedo d'allò més bé' (Apalodimos 1988, 43). η μπεκάτσα 'becada, bequerada' (< it. <i>beccaccia</i> o vènet <i>becazza</i>], l'au <i>Scolopax rusticola</i>; es troba al ΔΚΝ.</p>

4a ESTROFA

TERME HABITUAL	TERME D'ARGOT
<p>μεράκια το μεράκι 'desig intens, dedicació, goig per una feina ben feta o per algun esbargiment' (< turc <i>merak</i> < àrab <i>مرآك</i>).</p>	<p>νταλκάδες ο νταλκάς (< turc <i>dalga</i> 'distracció, dosi de droga', segons el ΔΚΝ, que d'altra banda, quant al significat, remet a μεράκι).</p>
<p>κουτούς κουτός -ή -ό 'ximple, estúpid' (< gr. hel. κοττός 'pollastre, gall', en el sentit «que té cervell de pollastre»).</p>	<p>χαλβάδες ο χαλβάς (< turc <i>helva</i> < àrab <i>حلوى halwā</i>). El ΔΚΝ recull com a primera l'accepció habitual 'dolç fet de farina grossa' i en segon lloc 'persona sense voluntat, mandrosa', i curiosament remet com a sinònim a l'armenisme λαπάς 'substància d'arròs, farinetes per a infants; met.</p>

	‘persona mandrosa, sense energia, dèbil’ (< turc <i>lâpa</i> < armeni <i>lap</i>).
θυμό ο θυμός ‘indignació, irritació’ (< gr. ant. ὁ θυμός, mat. sign.).	τσαμπουκαλίκι το τσαμπουκαλίκι, qualitat del τσαμπουκάς ‘cercabregues, pinxo’ (< turc <i>çabukalı</i> , mat. sign. + turc <i>-lık</i> ‘relatiu a’).
αναποδιά η αναποδιά ‘obstacle, impediment, contrarietat’ (ανάποδος -η -ο ‘que va a l’inrevés, a la contra’ < [gr. med. ανάποδος < ανα + πόδ[ι]-ος] ‘a contrapeu’).	μανίκι το μανίκι ‘màniga’ (< gr. med. μανίκι[ο]ν, dim. de μάνικ[α] < llatí <i>manicae</i> (plural) ‘mànigues llargues d’una túnica’ < <i>manus</i> ‘mà’). El ΔΚΝ recull l’accepció ‘feina feixuga i obligada’, possiblement a partir de l’expressió «agafar algú per la màniga».
γιορτή η γιορτή ‘festa’ (< gr. med. γιορτή < gr. ant. ἑορτή, mat. sign.).	καλαμπαλίκι το καλαμπαλίκι ‘gentada, tràfec de gent’ (< turc <i>kalabalık</i> < àrab لَبَاغَة <i>galaba</i> ‘concorregut, freqüentat’).
κουράγιο το κουράγιο ‘ànim, coratge’ (< it. <i>coraggio</i> < llatí vulg. * <i>coraticu</i> , derivat de <i>cōr</i> , mat. sign.).	ζοριλίκι το ζοριλίκι ‘energia, força, pressió, violència; qualitat del ζόρικος άνθρωπος’ (< turc <i>zor</i> , mat. sign. + turc <i>-lık</i> ‘relatiu a’). El ΔΚΝ el recull.
μαχάιρι το μαχάιρι ‘ganivet’ (gr. med. μαχάιρι[v] < gr. ant. μαχάιριον, diminutiu de μάχαιρα, mat. sign. i esp. ‘coltell sacrificial’).	λάζο το λάζο, ο λάζος ‘ganivet la fulla del qual es plega dins del mànec’, ζò és, ‘navalla’, segons el ΔΚΝ, que proposa per ètim l’antropònim Λάζος, hipocòrisc de Λάζαρος, i el doblet a neutre a partir de l’acusatiu; es remet a la daga dels cavallers de l’orde de Sant Llätzer. Una altra etimologia proposada és Λαζός, gentilici del Lazistan, al mar Negre, que solien dur ganivets de fulla estreta a la cintura. Tot plegat, cap no resulta convincent.
τρώω ‘menjar’ (gr. hel. τρώγω ‘rosegat, remugar’).	μπουζουριάζω ‘detenir, empresonar’ ‘menjar’, segons el ΔΚΝ, que indica el desús de la segona accepció (que es correspon amb l’equivalència establerta per la cançó), sense donar-ne cap ètim. Se n’han proposat dos, convincts amb reserves: 1. < genovès <i>borsu</i> / ital. <i>borsa</i> ‘bossa de cuiro’ < llatí <i>bursa</i> / <i>byrsa</i> ‘cuiro’ < gr. ant. βύρσα, mat. sign. 2. < gr. med. μπουζουνάρα < *μπουζουνάρι < *υποζωνάριον i. e. ‘sota la faixa’ d’on ‘butxaca’.
VERSOS DE CLOENDA	Τώρα πάω μονάχα σκάβω κερκινάδες κι απολάω σαπουνάδες «ara vaig que només sovintejo bordells i deixo anar boles» σκάβω ‘cavar, fer una cavitat’ (< gr. ant. σκάπτω), segons el ΔΚΝ; hom li dona en argot els sentits possibles ‘buscar, confegir, sovintejar, cuinar’. κερκινάδες, aparent plural de *κερκινάς, no es troba al ΔΚΝ; hom proposa considerar-lo deformació de *κερχανάς, *κιρχανάς o *κερχανές ‘bordell, prostíbul’ (< turc <i>kerhane</i> < pèrsic هَنَّاخَانَة <i>kārkhāna</i> ‘taller, obrador’ < رَاك <i>kār</i> ‘treball’ + هَنَاخ <i>xāna</i> ‘casa’), que tampoc no es troba en cap forma al ΔΚΝ. απολάω pot explicar-se com a creuament entre απολύω ‘deslliurar’ (gr. ant. ἀπολύω, mat. sign.) i αμολάω (< it. <i>ammollare</i> < llatí <i>admöllare</i> , ‘afluixar’, cf. cat. amollar). σαπουνάδα ‘escuma de sabó, aigua sabonosa’ (< σαπούνι ‘sabó’ < gr. med. σαπούνι(ο)ν < gr. hel. σαπώνιον, dim. de σάπων < llatí <i>sapo</i>), en argot hom li dona el sentit ‘bola, bòfia’.

	<p>Τώρα πάω μονάχα σκάβω πατινάδα κι απολάω σαπουνάδα «ara vaig que només faig una serenata i deixo anar una bola» η πατινάδα < η μαντινάδα 'tipus de dístic popular, decapentasil·lab i d'habitud sense rima, que es canta principalment a Creta' segons el ΔΚΝ, que no recull, tanmateix, la forma πατινάδα (< vènet <i>matinada</i> / ital. <i>mattinata</i> < <i>mattina</i> < lat. [<i>hora</i>] <i>matutina</i>).</p>
--	--

5a ESTROFA	
TERME HABITUAL	TERME D'ARGOT
<p>ψωμί το ψωμί 'pa' (< gr. med. ψωμί, mat. sign. < gr. hel. ψωμίον, diminutiu del gr. ant. ó ψωμός 'bocí, porció petita'; canvi de significat produït per metonímia a partir d'expressions com ara μπουκιά ψωμί 'bocí de pa').</p>	<p>μπανιόκα El mot no es troba als diccionaris i tot plegat pareix hàpax. Hom troba a internet el següent: «Μπανιόκα → (désuet) possible déformation de l'italien <i>magnocca</i> → manioque (μαντιόκα / ταπιόκα, etc)».⁵ La proposta de l'ètim <i>magnocca</i> no sembla massa probable; es tracta d'un formatge de Valchiavenna, a Llombardia, i que mal s'avindria amb l'equivalència ψωμί 'pa', perquè sembla que es consumeix sense aquest (Caligari 1970, s.v. «magnocca»). Tanmateix, el fet que hi recull la variant μαντιόκα ens suggereix l'ètim *<i>manduca</i>, presumpta formació regressiva de l'italià (o directament del llatí) <i>manducare</i> 'mastegar', d'on l'italià <i>mangiare</i>, cat. menjar, esp. <i>manjar</i> etc. No és desgavellat suposar el creuament amb <i>tapioca</i>, mot amerindi, a través de l'espanyol.</p>
<p>φτώχεια η φτώχεια, al ΔΚΝ φτώχεια 'misèria, mendicitat' (< gr. med. φτώχεια < gr. ant. ή πτωχεία, mat. sign.).</p>	<p>μουρμούρα η μουρμούρα 'rondinament' (segons el ΔΚΝ, formació nominal regressiva de μουρμουρίζω / μουρμουράω 'rondinar'; el significat d'argot per metonímia, 'queixa', 'rondinada' per la misèria).</p>
<p>αλλήθωρη αλλήθωρος -η -ο 'estràbic' (< gr. med. αλλήθωρος < άλλη θωριά 'altra mirada', en el sentit que cada ull mira cap a un punt diferent).</p>	<p>σορόκα No apareix al ΔΚΝ cap adjectiu *σορόκος η ο, però sí σορόκος i σοροκάδα com a sinònims intensius de σιρόκος 'xaloc' (< it. <i>scirocco</i> < àrab قيرش <i>sharqī</i> 'orient'), vent del sud-est que ve del Sàhara i sol portar arena en suspensió, amb fortes connotacions negatives, sobretot per provocar onades de calor i pluges de fang. El refranyer català li atribueix mala pesca, la desorientació dels coloms missatgers i el mal de cap; cf. tb. l'expressió espanyola d'Andalusia i Canàries <i>darle (a alguien) un siroco</i> 'patir un sobtat transtorn mental'. No és arriscat entendre que l'estrabisme es considera producte d'un mal vent. Tanmateix, és hàpax.</p>

⁵ http://www.projethomere.com/travaux/lexique_voyou/lexique_voyou.htm, on a la primera línia diu: «Il s'agit d'un travail réalisé par Dino Animateur du forum et déposé comme ses autres travaux».

<p>μπάζα El ΔΚΝ ofereix dos mots homònims:</p> <p>η μπάζα ‘enriquiment, especialment gran’ (< it. o vènet <i>bazza</i> ‘basa, jugada de cartes, especialment la guanyada’ < àrab بـزـ <i>bazza</i> ‘guany aconseguit en una disputa’).</p> <p>τα μπάζα ‘escombraries, deixalles’ (< it. med. <i>basa</i> ‘base’, considerat neutre plural < llatí <i>basis</i> < gr. ant. βάσις).</p>	<p>λωβητούρα Amb aquesta grafia no apareix al ΔΚΝ ni aquest mot ni cap altre de la mateixa arrel; és hàραx. Sí que figura, en canvi, λοβιτούρα ‘enriquiment il·legal, estafa’ < romanès <i>lovitură</i> ‘cop’ (< <i>lovi</i> + <i>-tură</i> < eslau <i>loviti</i> < antic eslau *<i>loviti</i>). S’avindria amb η μπάζα.</p> <p>En atenció a la grafia λωβητούρα, tanmateix, podria ser una formació a partir del gr. ant. λωβητός ‘tractat amb menyspreu, ultratjat’ + desinència -ούρα < llatí <i>-ūra</i>, per analogia amb κλεισούρα, σκοτούρα, etc. Això s’avindria amb τα μπάζα.</p>
<p>αθλητάς ο αθλητής ‘atleta, esportista’ (gr. ant. ἀθλητής).</p>	<p>μπεμπέδες ο μπεμπές ‘bebé, criatura’ (< fr. <i>bébé</i> + -ς). Amb aquest significat, podria entendre’s en el sentit que els atletes «es comporten com a criatures»; el ΔΚΝ hi aporta l’expressió «υπερφυσικός ~, για νέο άνθρωπο, συνήθ. ευτραφή, που η εμφάνιση και η συμπεριφορά του θυμίζουν μωρό».</p>
<p>προσκόπους ο πρόσκοπος ‘escolta, <i>boy-scout</i>’ (< gr. ant. πρόσκοπος ‘soldat d’avantguarda’).</p>	<p>πιτσιρίκια το πιτσιρίκι, diminutiu de ο πιτσιρίκος ‘nen, minyó’ (< napolità i en general dialectes italians del sud <i>piccirillo</i>, mat. sign.).</p>
<p>δαντήδες ο δαντής, el ΔΚΝ recull la grafia δανδής ‘home que es vesteix i comporta amb rebuscada elegància’ (< fr. <i>dandy</i> < ang. <i>dandy</i>, mat. sign.).</p>	<p>κουραμπιέδες ο κουραμπιές ‘petit dolç de farina i mantega cobert amb sucre molt’ ‘home dolent, sense voluntat i incapaç de prendre cap iniciativa’ (< turc <i>kurabiye</i> < àrab غـربـيـيـة <i>ġarbiyya</i>, femení de غـربـيـ <i>ġarribī</i>). Al ΔΚΝ s’adverteix que la segona accepció és poc habitual, però és la que s’avindria amb <i>dandy</i>.</p>
<p>γλέντια το γλέντι ‘festa amb amics i coneguts amb tiberi, ball i cançons’ (< turc <i>eğlenti</i>, mat. sign., també ‘diversió, entreteniment’).</p>	<p>μερακλίκια το μερακλίκι, no es troba al ΔΚΝ, però s’entén fàcilment per ‘condició, fet o estat del μερακλής (fem. μερακλού)’ (< turc <i>meraklı</i>, vegeu μεράκι), i aquest ‘persona que es caracteritza per entusiasme, intens amor o dedicació a quelcom’. El sentit que sol prendre en la llengua actual, tanmateix, és el de <i>bon vivant</i>.</p>
<p>VERS DE CLOENDA</p>	<p>στρίβω και τραβάω στη γειτονιά μου «pego la volta i tiro cap al meu barri» Tots els mots són d’origen grec i es troben al ΔΚΝ.</p> <p>να μην έβρω τον μπελά μου «per no sortir-ne malparat» Tots els mots es troben al ΔΚΝ; pel que fa a ο μπελάς ‘turment, tortura’ < turc <i>belâ</i> < àrab بـلـة <i>balā</i>).</p>

Després de l'anàlisi, no tenim clar en quina mesura en podem treure conclusions; exposades les dades, cadascun en pot concloure el que vulgui. Vegeu-ne la següent taula:⁶

1a ESTROFA	η κυρά GR	η γοργόνα GR
	ο φίλος GR	ο νταβατζής TR
	το κορίτσι GR	η τρυγόνα GR
	τα μαστούρια AR	ο τσαμπουκαλής TR < ÀR
	το μηδέν GR	η τρίχα GR
	το δάνειο GR	η τράκα DUBTÓS
	εννοώ GR	μπαίνω GR
	τικιτάνγκ ONOM	η Μαρίκα DUBTÓS
2a ESTROFA	η γκόμενα ÀR / FR	το σπλάχνο GR
	η μάνα GR.	η γοιά GR
	παρλάν FR	ο ομιλών -ώντος GR
	το παλτό IT < FR < ANG	ο Επαμεινώντας GR
	ο πλούτος GR	το μπερεκέτι TR < ÀR
	η πιάτσα IT < GR	το κουρμπέτι TR < ÀR
	απών, -ούσα, -όν GR	ερήμην GR
	το ακακαϊδι HĀPAX GR	το καρντερίμι TR < GR
3a ESTROFA	ο καπνός GR	το ντουμάνι TR
	ο γιατρός GR	ο αλμπάνης TR < ÀR < PÈR
	η κουβέντα LLA	η λίμα IT
	η στενή GR	το τμήμα GR
	σιλάνς FR	μόκο DUBTÓS
	τα ψιλά GR	μπαγιόκο DUBTÓS
	ο καθέπτηρης GR	το μπανιστήρι IT
	ο συνωστισμός GR	το κολλητήρι GR
4a ESTROFA	το μεράκι TR < ÀR	ο νταλκάς TR
	κουτός GR	ο χαλβάς TR < ÀR
	ο θυμός GR	το τσαμπουκαλίκι TR
	η αναποδιά GR	το μανίκι LLA
	η γιορτή GR	το καλαμπαλίκι TR < ÀR
	το κουράγιο IT	το ζοριλίκι TR
	το μαχαίρι GR	το λάζο, ο λάζος DUBTÓS
	τρώω GR	μπουζουριάζω [IT <] GR
5a ESTROFA	το ψωμί GR	μπανιόκα DUBTÓS
	η φτώχεια GR	η μουρμούρα LLA / ONOM
	αλλήθωρος -η -ο GR	σορόκα IT < ÀR
	η μπάζα IT < ÀR / τα μπάζα IT < LLA < GR	λωβητούρα ROM < ESL / GR
	ο αθλητής GR	ο μπεμπές FR
	ο πρόσκοπος GR	το πιτσιρίκι IT
	ο δαντής FR < ANG	ο κουραμπιές TR < ÀR
	το γλέντι TR	το μερακλίκι TR < ÀR

⁶ GR = grec; TR = turc; ÀR = àrab; IT = italisme (sence especificar); PÈR = pèrsic; LLA = llatí; ESL = eslau; ONOM = onomatopeia; FR = francés; ANG = anglés.

Sobre quaranta oposicions – no hi considerem la introducció ni els versos de cloenda de cada estrofa, per entendre que no estableixen oposicions explícites –, a la columna de l'esquerra, la dels mots considerats «habituals», trobem vint-i-set d'origen directament grec, a banda de dos indirectes, que suposen «contraprèstecs», és a dir, procedents d'alguna llengua que alhora els havia pres del grec; a la columna de la dreta, la de l'argot, hi ha onze de directament grecs, a més de tres d'indirectes.

Aquesta proporció era esperable, tenint en compte que la cançó presuposa una tria en què s'escolleixen precisament els mots que hom sent com a diferenciats; però, sobretot, la taula revela que la construcció de l'argot no fou tan simple com la substitució d'un mot grec per un de turc o d'eslau. Hi ha casos que suposen tot just el contrari, com ara η γκόμενα / το σπλάχνο, o més flagrant encara, παρλάν / ο ομιλών -ώντος, on l'argot desplaça el mot francès en benefici d'un de grec, un participi actiu pres clarament de la llengua purista. Alguns casos de substitució d'un mot grec per un altre també grec suposen, de fet, una creació de significat nou o una metonímia, com ara εννοώ / μπαίνω; i com a cas curiós, απών, -ούσα, -όν / ερήμην: tant el terme d'argot com el suposat habitual pertanyen a la llengua purista, pressumptament per la via del llenguatge judicial.

Dit això, i a manera de darrera observació, la pràctica totalitat dels suposats termes d'argot es troben avui al *ΛΚΝ*, i en molt pocs casos indica el caràcter «inusual» de l'accepció que s'hi correspon. Potser l'argot no era tan argot? Vegem la definició d'argot que ofereix el *DIEC*:

1 m. [LC] [FL] Llenguatge propi d'una determinada professió, d'un estament, d'una categoria de persones. *L'argot mariner. L'argot dels lladres.*

2 m. [FL] Manera de parlar especialitzada, distinta de les maneres comunes a tots els usuaris d'una llengua.

I aquella que en dona el *ΛΚΝ*, una mica més completa:

αργκό η [argó] Ο (άκλ.) : προφορικό γλωσσικό ιδίωμα, που χρησιμοποιείται ως συνθηματική γλώσσα από ορισμένες κοινωνικές ή επαγγελματικές ομάδες (περιθώριο, υπόκοσμος, νέοι κ.ά.) και που διαμορφώνεται κυρίως από γλωσσικά δάνεια και από παραμόρφωση της καθομιλουμένης: *Επαγγελματική / επαρχιώτικη ~. Η ~ της νεολαίας. Καταλαβαίνω την ~ αλλά δεν μπορώ να τη μιλήσω.*

[λόγ. < γαλλ. (αρσ.) argot (θηλ. κατά το γλώσσα)]

La definició del *ΛΚΝ* hi aporta dos detalls interessants. El primer, l'explicitació del caràcter προφορικό 'oral' de l'argot; el segon, la seua formació, que «es configura principalment per préstecs lingüístics i per deformació de la llengua parlada». Però *DIEC* i *ΛΚΝ* coincideixen en el fet que es tracta de llenguatges propis de categories socials o professionals específiques. Això, implícitament, indica que es tracta de parlars minoritaris – si un parlar esdevingués majoritari, deixaria de ser argot.

En el cas grec que ens ocupa, doncs, de debó una «variant lingüística oral» minoritària va deixar tanta empremta al diccionari? El fet que en el llistat de suposat argot que aquesta cançó suposa hi hagi mots procedents de la llengua purista ens suggereix que – una vegada més – aquesta llengua καθαρεύουσα hi juga un paper més important, o almenys més actiu, del que de en principi semblaria: hi va incidir, tant per rebuig – voluntat d'apartar-se'n – com per aportació de lèxic que el parlant del moment veia tan aliè que bé podia integrar com a argot. Això, tot plegat, ens porta a investigar sobre το γλωσσικό ζήτημα 'la qüestió lingüística' i sobre la configuració mateixa de la κοινή νεοελληνική 'llengua comuna neogrega'; i això haurà de ser matèria d'altres treballs.

BIBLIOGRAFIA

- Apalodimos, Dinos. 1988. *Λεξικό των ονομάτων των πουλιών της Ελλάδας*. Atenes: Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας [Museu Gulandrís d'Història Natural].
- Caligari, Giacinto. 1970. *Chiavenna in dialetto*. Ciavenna: Centro Studi Storici Chiavennaschi.
- Sathas, Konstandinos. 1873. *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη ή Συλλογή ανεκδότων μνημείων της Ελληνικής Ιστορίας Β'*. Venècia: Τύποις του Χρόνου.
- Sarantakos, Nikos. 2018. <https://sarantakos.wordpress.com/2018/02/04/tzoges/>
- . 2019. <https://sarantakos.wordpress.com/2019/02/26/ypoglossia/>
- Tsiforos, Nikos. 1987 [1960-61]. *Τα παιδιά της πιάτσας*. Atenes: Ερμής.